

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Jesaja 8:23-9:6 – Lucas 2:1-20

Gemeente van Christus, hier en vooral thuis,

Dit jaar begon iedereen voor mijn gevoel nóg eerder met Kerstversiering dan anders. Ruimschoots in november nog zag ik de eerste Kerststerren en Kerstkransen en kort daarna begon dorpsgenoten uit te pakken met dat uitbundige lichtjesfeest van rendieren, kerstmannen en wat al niet. Ik begrijp dat wel, en ze doen er goed werk mee! Door het dorp wandelen en de Kerstverlichting bewonderen, dat is een van de weinig uitjes die nog over zijn.

‘Hoe redden we de Kerst?’ – dat was waar we ons de afgelopen weken mee bezighielden. Wat mag en kan er nog wel, wat zijn de regels en gaan die niet op het laatste moment nog veranderen? Wat vind je verantwoord? Zeg het maar eens: aan de ene kant de stijgende cijfers, artsen en verpleegkundigen die zich boos maken over winkelstraten vol onbekommerd shoppende mensen; aan de andere kant verhalen van mensen die in eenzaamheid verkommeren zonder dat iemand het in de gaten heeft. Hoe maak je de goede keuzes? Heel lastig.

En dan moet ik ook een lastige keuze maken. Want wat, als ik nu zomaar tegen u zeg ‘dat zijn allemaal luxeproblemen, het gaat op Kerst wel om even wat grotere vragen, om een Redder voor deze wereld, om eeuwig heil!’ – ja, wat dan? Dan ben ik u kwijt, dan denkt u ‘bekijk het maar’; maar dan ben ik ook mezelf kwijt, want dit is nu eenmaal het leven dat wij leven. Je mag je eigen zorgen die wij hebben dit jaar best eens wat relativeren door om je heen te kijken naar landen zonder goede medische zorg en zonder sociaal vangnet, of zelfs alleen maar naar de vrachtwagenchauffeurs bij Dover. Maar je moet nu eenmaal dealen met de sores waar je zelf in zit, dus vergelijken helpt maar weinig. In zekere zin moet ik zelfs mijn eigen Kerstoverdenking in Op Weg nog wat tegenspreken: het is gewoon een minder leuke Kerst dan anders, ik had u veel liever hier niet met z’n dertig maar met z’n twee- of driehonderden in de Schutse gehad, luisterend, zingend. En dan elkaar aan het eind diep in de ogen kijken, elkaar gezegend Kerstfeest wensend en diezelfde vreugde herkennen over dit feest en dit verhaal dat we zo goed kennen. Dat alles missen we dit jaar, en dat gemis los je niet op door te zeggen dat ‘het echte kerstgevoel toch van binnen zit’.

Zo lang ik over Kerst preek, probeer ik de twee kanten van het feest niet tegen elkaar uit te spelen. Want Kerst heeft twee kanten. Natuurlijk gaat Kerst over meer dan gezelligheid en lichtjes en lekker eten, dat weten we; maar die dingen horen er wél bij, en de ontmoeting, het denken aan elkaar, nog even dat appje of kaartje naar iemand die je bijna vergeten was, het geven van kleine cadeautjes, het steunen van goede doelen, dat zijn allemaal manieren waarop Gods liefde gestalte krijgt in deze wereld – misschien een beetje onbeholpen, maar toch. Ik heb nooit een tegenstelling willen zien tussen het Grote Verhaal waarvan de engelen zingen, ‘Eer aan God en vrede op aarde’, en het alledaagse van onze ‘kerstgedoe’: die twee dingen zijn verschillend, maar ze liggen in elkaars verlengde, ze horen bij elkaar.

* * *

Waarom is dat zo? Het mooie van de bijbel is, dat mensen worden aangesproken op de plek waar ze zijn. Geloof, echt bijbels geloof, is geen roes, geen ‘trip’, brengt je niet voor even in hoger sferen en dan plof je weer terug op aarde, maar het grijpt in op je dagelijks leven. De dingen worden benoemd en daardoor alleen al anders. De profeet Jesaja spreekt over donker, en hij zegt niet: o dat donker van jullie, dat zie je verkeerd, dat is eigenlijk gewoon licht. Nee, hij zegt: in het donker schijnt licht. Daarmee is dat donker niet weg, maar wel anders geworden.

In de taal van Jesaja zijn er veel verschillende woorden voor donker en duister. Hier staan er twee. Het ene is het meest gebruikte, gewone woord voor donker; je vindt het al in het tweede vers van de bijbel, waar 'duisternis over de oervloed' ligt (Genesis 1:2). Het is dus meer dan de afwezigheid van licht, het staat ook voor chaos en onleefbaarheid van de aarde als er niks gebeurt van hogerhand. Het eerste wat God dan ook doet in dat eerste bijbelverhaal, is roepen: 'Laat er licht zijn!' Dat is meer dan het aanknippen van een lamp boven je werkplek, het is een besluit, om met licht het duister te lijf te gaan, om tegen alle doodsheid en negativiteit, in te staan voor het leven. Daar begint God mee, en dat doet 'le een hele bijbel door en een hele geschiedenis door.

Het andere woord voor donker dat hier staat is bijzonderder, en dieper. Het is een woord dat klinkt als een combinatie van de woorden 'schaduw' en 'dood'. Dat is vermoedelijk niet de echte afleiding van het woord, maar evengoed klinkt het wel zo, bijvoorbeeld in de bekendste van alle Psalmen: 'al ga ik door een dal van diepe duisternis' (Psalm 23:4) gaat toch over doodsangst. Of over levensangst! Het is het donker waarmee Job zijn geboortedag zou willen verbergen, omdat hij niet meer wil leven, ja er zelfs liever niet had willen zijn (Job 3:5). Toevallig – of niet – had ik deze week gesprekken met meerdere mensen die lijden aan een depressie; een echte, niet zomaar een beetje 'depri', een 'dipje'. Die hoeft je niks uit te leggen over het donker, er is geen krachtiger beeld voor de situatie waarin zij verkeren. Het moet voelen als een 'zwart gat', u weet wel, zo'n in elkaar geplofte ster die alles opzuigt, waar zelfs het licht in verdwijnt en nooit meer terugkomt.

Wat betekent het nu, dat God de strijd heeft aangebonden met dat donker? Wat zegt dat? Voor Jesaja's tijd is. Het een politieke kwestie, dat er licht gloort in de situatie van zijn volk, bedreigd door vijanden. Er komt een nieuwe koning, en op termijn komt er daarmee een nieuwe toekomst, nieuw beleid. Maar is dat alles? Dat klinkt zo algemeen: een lichtpuntje, licht aan het eind van de tunnel, is dat genoeg voor het grote goede nieuws dat de profeet wil brengen? Nee, het gaat niet om een algemeen positief gevoel, 'het komt wel goed'; het gaat om concrete actie, bevrijding, weg met de verdrukking. Hoe? De geboorte van een nieuw koningskind gaat het verschil maken.

Dat is mooi, voor toen. Maar heeft Jesaja nu werkelijk op dat kind geduid, de latere koning Hizkia waarvan hij al twee hoofdstukken eerder de geboorte aankondigde (Jesaja 7:14-15)? Een goede koning, daar niet van, maar is hij nou degene die met Wonderbare Raadsman, Goddelijke held, Vredevorst en zo wordt aangeduid? Zeg nou niet te snel 'O nee, natuurlijk niet, dat gaat over een veel groter iemand, dat moet over de Messias gaan, over Jezus'. Want natuurlijk, toen Jezus verscheen, lazen zijn volgelingen Jesaja met nieuwe ogen en ze zeiden: 'Kijk, dat moet 'm wezen! Daar is de langverwachte!' En dat is zo. Als de engel de herders aanspreekt en vertelt over de Redder, de Messias, de Heer, dan pakt hij dat soort verwachtingen weer op. Maar dat wil niet zeggen dat die Jesaja-tekst alleen maar toewijst naar Jezus, alleen maar gaat over de Messias 700 jaar later. Hizkia en alle anderen mogen er ook wezen!

Het Kerstverhaal gaat niet om een vaag positief gevoel, het gaat om een concreet mens: een kind, in al z'n kwetsbaarheid geboren. Een kind, waarin God meer van zichzelf meegeeft dan ooit in iemand; een kind dat evengoed alle ellende van deze wereld deelt, van zijn armoedige geboorte tot zijn einde als onschuldig veroordeelde. In de geboorte van dit pasgeboren kind ligt redding. Want ook dat kind komt in een donkere wereld: niet voor niets vertelt de evangelist Lucas ons van keizer Augustus, van Quirinius, Israël is een bezet land. Die volkstelling zegt genoeg: als een machthebber dat wil dan moet iedereen naar zijn pijpen dansen en van hot naar her om geteld te worden. Zonder papieren ben je nergens, ook toen al. In dat donker wordt het Kind geboren waarin God zichzelf aan de wereld geeft, en niet toevallig maar met opzet aan de rand van de samenleving, in gebrekkige omstandigheden, in een stal. Dat. Is opzet. Als u daar meer over wilt horen, bekijk het filmpje dat is vandaar op de adventskalender heb gezet.

Maar dat Kind, daar moeten we toch nog een keer op inzoomen. Laten we dat aan de hand van Rembrandt doen. Als één schilder weet hoe 'ie met licht moet omgaan, dan is het Rembrandt. U kent dit schilderij misschien wel. Bijna alles in het donker, je ziet nog net de gezichten oplichten van Jozef en Maria en de herders. Ergens links brandt een lantaarn, een klein vlammetje. Maar het volle licht valt op het kind Jezus, dat ligt in de spotlights.

Ja, wacht even: waar zit dat licht dan, waar komt dat vandaan? Valt het door een raam, volle maan, of het engelenkoor? Nee, je kunt lang kijken, maar dat licht komt nergens vandaan dan van het Kind zelf. Dat Kind, lijkt Rembrandt te zeggen, wordt niet verlicht, het is zelf het Licht der Wereld. Het knappe van Rembrandt is natuurlijk, dat hij dat zo kan schilderen dat het niet vreemd lijkt. Een lichtgevend Kind, als ook maar een iets

mindere schilder dat probeert wordt het niks, onnatuurlijk, maar bij Rembrandt denk je: dat klopt, zo hoort het.

Dat is Kerst: het Kind is geboren, het Licht is er al. Kerst hoeft niet gered te worden! Het zou jammer zijn dit Kerstfeest 2020 in herinnering te houden als die keer waarop we met veel moeite 'toch nog Kerst voor elkaar wisten te krijgen'. Ik zou het in herinnering willen houden als dat Kerstfeest waarop ons (nog eens) duidelijk werd dat het Licht allang onder ons verschenen is, en bereikbaar. Het komt naar ons toe, we hoeven het alleen maar te ontvangen.

* * *

En toch moeten we aan de bak. Niet om Kerst te redden, Kerst redt zichzelf wel, en redt ons! Of liever gezegd: later zal van het kind gezegd worden 'dat hij anderen gered heeft maar zichzelf niet kon redden' (o.a. Marcus 15:31) – en dat is precies de manier waarop Hij geleefd heeft: zichzelf gevend, een leven als geschenk voor anderen. Maar hoe werkt dat door? Via mensen die hem zien, horen en geloven. De herders zijn de eersten: 'ze loofden God en prezen Hem om alles wat ze gehoord en gezien hadden'. Wat hebben ze nou helemaal gezien? Een kind, op aangeven van een engel. Heeft het hun leven veranderd, zijn ze er nieuwe mensen door geworden, geraakt door het feit dat God zich naar deze wereld omwende? We weten niks van die herders, we mogen het hope.

Jezus' latere tijdgenoten hebben veel meer gezien, hebben hem zien spreken, tekenen zien doen, betrokken op mensen tot het bittere einde. Van sommigen van hen weten we dat het hun leven veranderd heeft: ze zijn enthousiaste pleitbezorgers van het evangelie geworden, raakten niet hun eigenheid kwijt of hun streken, maar ze werden wel vernieuwd, aangeraakt door die Liefde, door dat Licht.

Dat wens ik u en mezelf nu toe: dat het ons bijblijft, dit verhaal. Dat het een deel van ons wordt. Niet zo letterlijk als Rembrandt het verbeeldt, en ook niet zo dat we onszelf gaan overschreeuwen, gewild optimistisch doen, het donker wegredeneren, niet willen zien, vermoeiend altijd maar positief zijn, 'kop op'. Nee, dan ben je weer bezig 'Kerst te redden' of 'de wereld te redden', dat kan niet, dat hoeft niet. Het licht straalt in het donker straalt. Het donker is niet weg, maar het is ineens anders van kwaliteit. Het Kind is bij ons geweest, en daarmee wordt onze wereld nieuw. Het Kind vraagt erom, dat ook anderen erdoor verlicht worden, zodat ook zij dat licht bij zich gaan dragen en uitstralen op een manier dat je denkt: 'Dat klopt!'. Zij? Waarom niet wij! U hier, en u thuis. Dat is Kerstfeest, van sinds we de komst van de Messias vieren tot in dit vreemde jaar 2020, en alle jaren die komen. Amen.